

SOCIAL RESEARCH

Međunarodni tromjesečnik za društvene nauke

Vol. 38/broj 1, proljeće 1971.

Theodor Draper: Ponovno obrađena gastonia, **Max Weber:** O rasi i društvu (predgovor **Benjamina Nelsona**), **Stanley Diamond:** Pravilo zakona protiv odredbi običaja, **Jean Pouillon:** Tradicija u Francuskoj antropologiji, **Mary Henle:** O poznavaoocu prirode, **Roger D. Spegle:** Fikcija i politička teorija, **Nathan Rotenstreich:** Pojedinci, veliki ljudi i povijesna određenost.

Nathan Rotenstreich

POJEDINCI, VELIKI LJUDI I POVIJESNA ODREĐENOST

Priroda pojedinaca i njihovo mjesto u povijesti je problem koji se razmatra ne samo u teoretskoj i povijesnoj literaturi već i u suvremenim polemikama. Vrijedno je pažnje da popularno predstavljanje tog problema često uvjetuje dvije ekstremne pozicije među kojima je taj sistematski postupak kolebljiv. Kao vodećeg predstavnika jedne pozicije N. Rotenstreich u ovom eseju predstavlja Thomasa Carlylea; druga pozicija — posebno u današnjim intelektualnim strujama, može biti najbolje ilustrirana marksističkom teorijom u objašnjenju G. Plehanova. No, unatoč, svemu pozicija s marksističkog stajališta, u formulacijama Plehanova, izgleda da je prikladniji primjer za kritičku analizu.

Stavovi Carlylea i Plehanova su dijametralno suprotni. Carlyle popularizira Fichteovu ideju iz ranih radova po kojoj »ja« u povijesti nije ničim determinirano i njegovo biće i aktivnost su isto. Car-

lyle tvrdi da čovjek-pojedinac, »ako se uspije ostvariti, afirmirati u povijesti, ostaje u osnovi te povijesti«.

Plehanov zastupa Hegelovu ideju iz »Filozofije povijesti« da je funkcija kreativnog pojedinca ostvarivati objektivni smjer univerzalnog povijesnog procesa, što znači da je pojedinac determiniran nekim zakonima, društvenom silom. On kaže, da nijedan »veliki čovjek« ne dikтира povijest; pojedinac jedino može djelovati u datim povijesnim uvjetima.

Na završetku polemike N. Rotenstreich kaže: »Povijest nije ni produkt istaknutih individua, niti produkt djelovanja nekih bezličnih sila, već depersonalizirana ljudska kreacija koja ima svoju silu determiniranja nad pojedincima, nad vječnim udjelom onih pojedinaca koji je interpretiraju i aktualiziraju«.

Vol. 38/broj 2, ljeto 1971.

Howard B. White, Jacob W. Landynski: Erich Hula: Priznanje ličnosti, **Arnold Brecht:** Erich Hula: Neke primjedbe o čovjeku i njegovom radu, **Philip E. Jacob:** Politički ethos i ljudska prava: međunarodna perspektiva, **Nigel S. Rodley:** OUN i ljudska prava na Srednjem istoku, **John C. Bender:** Ad hoc odbori i istraživanja ljudskih prava: komparativni studij na Srednjem istoku, **George Brand:** Izbjegavanje tradicionalnih mehanizma presude: svjetski otvoren trend, **Jeffrey Agrest:** Ljudska prava i preventivno uskraćivanje: Grčki slučaj, **C. Neale Ronning:** Ljudska prava i humanitarni zakoni zapadne hemisfere, **Francišek Prazetačnik:** Socijalistička koncepcija zaštite ljudskih prava, **John R. Schmidhauser, Larry L. Berg:** American bar Association i ugovor o ljudskim pravima: političko značenje privatnih profesionalnih udruženja.

Philip E. Jacob

POLITIČKI ETHOS I LJUDSKA PRAVA: MEĐUNARODNA PERSPEKTIVA

Situacija u svijetu zahtijeva da se otvoreno progovori protiv obećanja koja se ne izvršavaju, protiv realnosti u kojoj nasuprot proklamiranim ljudskim pravima stoje ratovi i masakri te protiv hipokrizije raznih rezolucija, dokumenata i velikih govora.

Namjera autora je pokazati tko se to igra ljudskim pravima i vara one koji pate. On smatra da uzrok treba tražiti u zavjerama vlada, u blokovskoj podjeljenosti svijeta, u zavjeri elita i »tihe većine«, u svoj današnjoj kompleksnosti i općenitosti svijeta, u nebrizi za pojedinca i u dehumaniziranim odnosima.

Politička strana ovog problema je u tome da u prvom redu vlade moraju biti humane ako se želi imati humani narod. Bit je u »izvršenju prije zadavanja dužnosti«; konkretnije, u pružanju pomoći tamo gdje je ona potrebna, bez čekanja da se na nju moli. One koji manipuliraju »ljudskim pravima« (na papiru), treba uvesti u povijesne tokove i političku stvarnost koja zahtijeva istinsku humanost i suradnju.

Autor kaže da humanizacije političkih procesa neće biti dotle dok ne prestane borba za prestiž među birokratskim ustanovama.

Izlaz je — omogućiti svakom da sudjeluje u javnim poslovima. Vlast mora postati upravljač, a ne eksploator. Te se stvari ne mogu nametnuti ljudima umjetnim putem. One dolaze same, udruživanjem, stvaranjem saveza — onda kad ljudi surađuju, kad osjete da su im interesi, težnje i želje zajedničke.

Govoreći o USA, najprije treba humanizirati samu državu da bi ona utjecala na humaniziranje u svijetu. Autor smatra da treba poći od ljudskih zajednica koje su elementarne, prema institucijama vlasti. S malo buke, bez velikih riječi, obećanja i zakletvi, a ipak učiniti da nestane blokova, diskriminacije i rata.

Vol. 38/broj 3, jesen 1971.

Hannah Arendt: Razmišljanje i moralne važnosti, **Daniel Bell:** Religija šezdesetih godina, **Hans Jonas:** Promjenli-

vost i postojanost: mogućnost razumijevanja povijesti, **Paul Ricoeur:** Model teksta: smisljena akcija shvaćena kao tekst, **Adolph Lowe:** Je li današnje više obrazovanje primjenljivo?, **Dolf Sternberger:** Spornost krajem 18. stoljeća u interesima zastupništva.

Daniel Bell

RELIGIJA ŠEZDESETIH GODINA

Ovaj esej govori o bitnim kontradikcijama religije kao društvenog sistema i sistema kulture, o nastojanju krajem 19. stoljeća da se religija eliminiira takvim kulturnim zamjenama kao što su racionalizam, egzistencijalizam i politička religija, o neo-ortodoksizmu 1950. godine i naporima da se pronađe teološka osnova za realističke poglede na ljudsku prirodu, o prvobitnom, obrednom i institucionalnom u religiji, kao dijelu kulturne revizije religije danas.

U presjeku kroz povijest Zapada možemo uočiti dva sistema religije: religiju doktrine i religiju praiskonskog članstva, iz kojih se očituje razlika između crkve i sekte. U toj relaciji prema društvu te dvije religije su oprečne. Crkva se prilagodila društvu. Prilagodavanje nije bilo potrebno, korisno ili opravdano; ono je isto tako ponekad bilo i kritika. Ali takva kritika nije bila razorna, i crkva je u tom svijetlu bila pokorna, kao što kaže Max Weber, s »etikom odgovornosti«. Dobrotvorna sekta, dobrotvorna zbog tog pokoravanja, sačuvala je radije svoj dobar glas nego autoritet u svijetu, uzimala je od svijeta ili je unosila razdor u svijet. To ponovno odgovara terminu Maxa Webera, »etika savjesti«, prema kojemu su posljedice te pažnje samo unutarnji porivi.

Sam po sebi taj proces nije nov. Autoritet je uvijek u otporu čovjeka koji je neosjetljiv na zapovijedi, i ta istinita vjerovanja su uvijek bila izazvana od čovjeka koji zahtijeva novu istinu. Stariji naziv za to je hereza. Hereza se vrlo rijetko udomaćila u društvu.

Što je novo danas, koji predznak nosi religija budućnosti, hoće li se hereza predstaviti kroz kulturu? Odgovor kulture nije duži od onog u 19. stoljeću; prema tome, religija je neprijatelj i atavizam u društvu, pa treba upotrijebiti oboje za napad na tu instituciju ili upotrijebiti oboje kao način stvaranja novih prvobitnih formi društva i simbo-

ličnog iskustva koje postaje zamjena ne samo za tradicionalnu religiju, već ponekad i za društvo, a to je ta neobična transformacija, transvaluacija religije u zadnjih trideset godina 20. stoljeća.

Vol. 38/broj 4, zima 1971.

Hans Morgenthau: Misao i djelovanje u politici, **Jürgen Habermas:** Zašto više filozofije? **Alasdair Macintyre:** Perspektiva filozofije, **Sigmund Koch:** Misli o statusu psihologije, **Jonathan L. Freedman:** Psihologija kao nauka, **Norman Birnbaum:** Sociologija: nezadovoljna stvarnost i stalnost, **Mancur Olson, Ch. K. Clague:** Neslaganje u ekonomiji: konvergencije ekstrema, **Bob Scholle:** Nezadovoljstva u antropologiji, **E. Durkheim, M. Mauss:** Bilješka o pojmu civilizacije (Predgovor **B. Nelsona**).

Norman Birnbaum:

SOCIOLOGIJA: NEZADOVOLJNA STVARNOST I STALNOST

»Budućnost industrijskog društva je nesigurna dok se njegova stvarnost plaši; ako želimo produbiti naše razumijevanje, mnogo će se toga u našem radu morati izmijeniti«.

Autor se ne voli ponavljati, no ipak je pristao da napiše ovaj esej zbog zanimljivosti problema. Odabrao je četiri suvremena izvora nezadovoljstva: politiku, praksu, teoriju i kulturu. Pisati o američkoj sociologiji znači na neki način biti jednostran. Ona je nacionalistička, a pomalo i provincijalna (nepovjerenje prema stranim utjecajima i literaturi).

Ekonomisti, pravnici, politolozi i psiholozi teško prilaze političkoj i upravnoj praksi. Praktičari tih disciplina ipak više djeluju na teoretsku stranu nekog konkretnog posla nego na sam taj posao. Nezadovoljstvo proizlazi iz toga što sociolozi misle, da je nemoguće uspostaviti ravnotežu sila društva.

»Kad ne mogu sociolozi, ne može ni nitko drugi.« Tehnokratska kritika želi sociologiju skinuti s oblaka teorije na zemlju. Radikalno nezadovoljstvo zastupa stav da nova stvarnost ne zahtijeva i nove sociologe, već da su joj dobri i stari, prilagođeni novom vremenu. To je točno. Nova se kultura ne gradi od početka, uvijek se nastavlja na staro. No,

to ne znači da sociolozi trebaju ostati šutljivi i mirni teoretičari.

Kritička društvena funkcija dijelom je i funkcija teoretičara, oni bi trebali »potkopati« tehnokratske vrhove i surađivati s proizvođačima — profesionalnim radnicima. Teško je, ako je uopće moguće, humanizirati industrijsko društvo, a to politika utopije uopće ne može učiniti.

Autor kaže, da je u Evropi posve suprotno (Italija, SR Njemačka, Francuska), jer su radikali prihvatili sudjelovanje u politici, a i intelektualci s univerziteta često zastupaju marksističku koncepciju o primjeni filozofije u praksi.

Dubravka Sokić

REVUE FRANÇAISE DE SOCIOLOGIE

Siječanj — ožujak 1971

Roger Girod u suradnji sa **Yves Fricker:** Međugeneracijska mobilnost, **Terry N. Clark** u suradnji sa **Priscilla P. Clark:** Ključ za razumijevanje Francuskog sveučilišta, **Jean-Paul Courthéoux:** Pojam aktivnosti u statistici, **Robert Castel:** Psihijatrijska institucija pod upitnikom, **Olivier Carré:** Pokušaj analize sadržaja školskih religioznih tekstova.

Roger Girod u suradnji sa **Yves Fricker**

MEĐUGENERACIJSKA MOBILNOST

Umjesto »klasičnog« pristupa odnosu među generacijama, koji je uspoređivao stavove, položaj, socio-profesionalnu strukturu odraslih i njihovih očeva, **Roger Girod** predlaže novi pristup koji će izbjeći ograničenost dosadašnjih istraživanja. Taj novi pristup sastoji se u paralelnom praćenju ekonomske pokretljivosti (dohodak, vlasništvo), promjena socijalnog ranga, mjesta stanovanja, načina participacije u političkom, kulturnom itd. životu. Zadržao je socio-profesionalnu osnovu koju je donekle jednostavnio. Naime, populaciju je podijelio na dvije klase: radničku s jedne strane, te srednju i višu s druge. U vezi s ovom osnovom postavlja i pitanje: kada se općenito mijenja socijalni nivo?

Da bi se lakše odgovorilo na to pitanje, Girod dijeli životni ciklus na etape: 1. period formiranja — mobilnost mladih ili inicijalna mobilnost (od rođenja do ulaska u profesionalni život), 2. zreli period ili mobilnost odraslih.

Osim ovih, Girod unosi i pojmove kontra-mobilnost i unutargeneracijska mobilnost. Pod prvim pojmom, koji uključuje i kategoriju porijekla, podrazumijeva dvije putanje: od radničkog porijekla prema višem socijalnom statusu i unutar višeg socijalnog statusa — prema »zauzimanju« tog statusa.

Dalje slijede rezultati ankete provedene u Ženevi. Kako sam autor upućuje, analiza je djelomična i provizorna. Sama anketa, osim toga, uzima u obzir samo Švicarce, ne i strane radnike.

Inicijalna mobilnost je uvjetovana sa svim drugim faktorima nego mobilnost u toku karijere. Ova druga se odvija u okviru sistema socijalnih odnosa u radnim organizacijama i mreži odnosa među starijima. Prva se mora promatrati u okviru sredine u kojoj se vrši prva socijalizacija individue: obitelj, drugovi, školski sistem.

Travanj — lipanj 1971

Herbert F. Weisberg: Komparativno izučavanje Zakonodavnog tajnog glasanja, **Maurice Montlucard** u suradnji sa **Marie Montlucard**, **Nicole Ramognino** i **Pierre Verges:** Strukturalna analiza modela normativne kulture sa stajališta svijeta motivacionih tema, **Cathy S. Greenblat:** Razvoj metoda simulacije u praksi sociologa, **Agnes Pitrou:** Pravilna upotreba anketa o javnom mnijenju, **Dan Soen:** Orijentalne etničke grupe u Izraelu. Njihovo mjesto u društvenoj stratifikaciji, **Jean G. Padioleau:** Modeli razvoja. Problem komparativne analize u političkoj sociologiji.

Jean G. Padioleau:

MODELI RAZVOJA (Problem komparativne analize u političkoj sociologiji)

U ovom članku Padioleau iznosi svoja zapažanja o stanju u kojemu se nalazi analiza suvremene politike. Politička so-

ciologija se svodi na ispitivanje političkih sadržaja i političkih ponašanja. Takav pristup skriva važne probleme, npr. istraživanje političkih sistema i međunarodnih odnosa. Na ovom mjestu autor želi proanalizirati dosadašnja komparativna izučavanja političkih sistema.

Već decenijama analiza političkih sistema je reducirana na opis forme »političkih institucija«, iako je bilo pokušaja osvrta i na njihovo konkretno funkcioniranje. Međutim, ti pokušaji nisu prelazili granice žurnalističkog nivoa i »neposredne« povijesti. Sistemi su se klasificirali prema jednom vrlo slabom teoretskom kriteriju — korisnosti. Sve te teorije nisu uspjele stvoriti teoriju političkih sistema koji bi bili ostvarljivi.

Krajem pedesetih godina većina istraživača, uglavnom iz anglosaksonske zemlje, napustila je ovu orijentaciju. Ambicija današnjih autora je da izgrade teoriju koja bi mogla objasniti postanak, funkcioniranje i evoluciju političkih sistema. U ovim teorijama mogu se naći brojni koncepti, varijable, opisi odnosa među varijablama, hipoteze.

Originalnost suvremenih radova zasni-va se na želji analitičara da se oslobode strogih »naučnih« studija.

Suvremene studije o političkom razvoju mogu se podijeliti u dva razreda:

1. »teorijski« ili »spekulativni«. Studije takve vrste su u stvari shematizacija političkih sistema s naglaskom na razlikovne crte. U većini ovih djela konceptualni okvir je uzet iz susjednih disciplina društvenih i prirodnih nauka (strukturo-funkcionalizam, opća teorija o sistemima, teorija informacija). Najznačajniji predstavnici su: G. Almond, K. Deutch, D. Easton, R. Aron, S. Bernard.

2. Ostale teorije su više zauzete promatranjem političkih sistema. Studiraju se slučajevi. Jedan od prvih koji je proučavao političke sisteme izvan pravne i filozofske orijentacije i izvan metode idealnih tipova, bio je S. M. Lipset. On je izračunao indekse bogatstva, industrijalizacije itd., polazeći od nacionalnih statistika, i stavio ih u realciju s dominantnim karakteristikama političkih sistema.

U nastavku ovog članka autor navodi osnovne razloge poplavljanja radova ove vrste, a na kraju daje pregled najčešćih kritika koje im se upućuju.

Maja Stambuk

AMERICAN JOURNAL OF SOCIOLOGY

Vol. 76 No. 5 Ožujak 1971.

SADRŽAJ:

Robert M. Marsh, Hiroshi Mannari: Doživotne obaveze u Japanu: uloge, pravila i vrijednosti, **Grant W. Childers, Bruce H. Mayhew, Jr. i Louis N. Gray:** Sistem određenih mjera i strukturna razlika u vojnim organizacijama: ispitivanje temeljnog uzorka podjele rada, **Glenn A. Goodwin:** O prekoračenju apsurdna: istraživanje u području sociologije značenja, **Claude S. Fischer:** Istraživačka bilješka o urbanizmu i podnošljivosti, **William A. Rushing:** Klasa, kultura i »Socijalna struktura i anomija«, **Weldon T. Johnson:** Religiozna križarska vojna: Preporod ili obred, **Jaeson Kim:** Predkazujuće mjere radne asocijacije, **Roland K. Hawkes:** Mnogovrsna analiza radnih mjera.

KOMENTARI I DEBATE

Robert L., Hardgrave, Jr.: Hardgrave — ovi odgovori kritičaru na njegovu »Naders of Tamiland«, **Victor Jesudason:** Kritičar odgovara.

Robert M. Marsh, Hiroshi Mannari:

DOŽIVOTNE OBAVEZE U JAPANU: ULOGI, PRAVILA I VRIJEDNOSTI

Ova studija istražuje stupanj i porijeklo doživotnih obaveza, a izrađena je za jednu japansku tvrtku. Ranije analize modificirane su u ovoj studiji nekim primjedbama koje se odnose na:

- 1) pojmovne razlike među doživotnim obavezama kao načinima ponašanja i na dva tipa obaveza prema tvrtci: povišenje statusa i moralna privrženost,
- 2) podatke o pokretljivosti unutar tvrtke u Japanu i u SAD;
- 3) podatke vlastitog istraživanja u japanskim tvornicama.

Kritika dvojice autora usmjerena je uglavnom na Abegglenovu studiju »Japanska tvornica«.

Doživotna obaveza koju Abegglen smatra centralnim aspektom socijalne organizacije japanskih tvornica najviše je izražena u velikim tvornicama (poput ove u kojoj je Abegglen vršio svoja istraži-

vanja). Zbog toga generalizacija o doživotnoj obavezi u tvornicama ne može biti bazirana samo na podacima iz takvih tvornica.

Istraživanja su pokazala da i u Japanu postoji prilično velik broj onih koji u toku radnog staža prelaze iz jedne tvornice u drugu. Također se pokazalo da u Japanu, kao i u SAD, proporcije zaposlenih koji odlaze zbog vlastitih razloga, variraju pozitivna s razinom ekonomskog razvoja i potrebom zaposlenja. Ipak, uspoređujući napuštanje tvornica od strane japanskih radnika i američkih radnika, činjenica je da su japanski radnici znatno manje spremni da napuste tvornicu nego američki. Da bi se objasnila ova razlika, posebno s obzirom na velike japanske tvornice, pokušalo se slijediti neke bazične pojmovne razlike između doživotne obaveze, uloge ponašanja, pravila i vrijednosti.

Uzajamni odnos između japanskih radnika i njihove kompanije postoji, ali ta je simetrija manja nego razlika od koje Abegglen polazi.

Abegglen često ističe razlike između japanske i američke socijalne organizacije u tvornicama. Međutim, u pogledu doživotnih obaveza ne moramo se s tim složiti. Japanski radnici u velikim tvornicama ostaju u njima zbog doživotne obaveze, što obuhvaća kumulativne prednosti trajne službe, povišenje statusa prije nego privrženost prema kompaniji. To znači da su razlozi japanskih radnika za ostanak u tvornici, isti oni razlozi koji vezuju američke radnike prema njihovoj tvornici. Prema tome postoje dvije interpretacije doživotne obaveze u Japanu. Jedna — statusno povišenje, koja je empiriski potkrepljena, ali nije specifična samo za Japan. Druga — moralna privrženost kompaniji, koja bi trebala biti specifično japanska, ali nije potvrđeno da ona egzistira odvojeno od statusnog povišenja.

Vol. 76 No. 6 Svibanj 1971.

S. Roxanne Hiltz: Crnci i bijelci u potrošačko-financijskom sistemu, **Denise B. Kandel:** Rasa, majčinski autoritet i mladenačke težnje, **Yochanan Peres:** Eetničke veze u Izraelu, **Bonnie Bulough:** Intelektualni uspjesi: studija o

Škotskoj 18-tog stoljeća, **Ruth Shonie Cavan**: Stavovi jevrejskih studenata prema međureligioznim brakovima i prema jevrejskim brakovima, **William Michelson**: Neki to vole vruće: socijalno sudjelovanje i upotreba okoline kao funkcije dobi, **Lee J. Haggerty**: Drugi pogled na Burgessovu pretpostavku: Vrijeme kao važna varijabla, **Avery M. Guest**: Ponovno ispitivanje Burgessove pretpostavke: položaj radnika-činovnika.

KOMENTARI I DEBATE:

Charles E. Werts, Robert L. Linn: Komentari na Boylevu »Analizu načina i rednih podataka, **Morgan Lyons, Michael Carter**: Daljni komentari o Boyleu, **Richard Boyle**: Odgovor, **Ira L. Reiss**: Komentar o Selbygovoj kritici Zetterberga, **Arne Selby**: Kritičar odgovara.

Yochanan Peres:

ETNIČKE VEZE U IZRAELU

Etničke veze ne egzistiraju u vakuumu već su srasle s drugim oblicima socijalne strukture i njene okoline. Ova općenita percepcija je naročito istinita za Izrael, zemlju u kojoj neki etnički problemi izgledaju vrlo blizu rješenja, dok drugi mogu dovesti do eksplozije.

Etničke veze u Izraelu mogu se najbolje uočiti ako se promatraju između dva najveća odnosa.

- 1) Odnos između evropskih i neevropskih Židova
- 2) Odnos između Židova i Arapa

Glavni zaključci takve analize govore da su odnosi između evropskih i neevropskih Židova asimetrični. Dok kod evropskih Židova postoji prilično predrasuda prema neevropskim, odnos neevropskih Židova prema evropskim uvijek je povoljan. Etnička neprijateljstva među židovskim zajednicama ublažena su osjećajem zavisnosti jedne od druge s obzirom na konflikt između Izraela i njegovih susjeda.

Odnos između Židova i Arapa razvija se u nepovoljnom pravcu. Vanjski sukobi i unutrašnji procesi podjednako pojačavaju međusobno neprijateljstvo i nepovjerenje. Za Židove su Arapi »odbojna grupa«, koja simbolizira sve što je nepoželjno i što treba ukloniti iz njihove tradicije. Neprijateljstvo i predrasue

de istočnih Židova prema Arapima (koje je mnogo jače nego kod evropskih Židova) izgleda kao izražavanje njihove želje da budu potpuno prihvaćeni u izraelskom društvu. Težnje Orijentalaca za punom integracijom u glavnu struju izraelskog života potječu još od onih dana kada je nakon opadanja imigracije evropskih Židova u Izrael uslijedila velika imigracija sa Srednjeg istoka. Oni su zauzeli slobodnu zemlju, napuštene kuće Arapa koji su pobjegli, pridružili se izraelskim vojnim snagama i pobrinuli se za pokretanje ekonomske, kulturne i političke pomoći Židova iz cijelog svijeta.

Opasnost od arapskog neprijateljstva postala je katalizator za pojačanje jedinstva između izraelskih Židova, dok je neprijateljstvo prema arapskoj manjini postajalo sve jače.

Jedan od najtragičnijih aspekata sukoba između Izraela i njegovih arapskih susjeda jest da su dvije skupine, koje bi mogle biti jaki posrednici (izraelski Židovi sa Srednjeg istoka i Arapi naprednog izraelskog odgoja) najmanje motivirani da se bore za izmirenje.

Vol. 77 No. 2 Rujan 1971.

Norman L. Weiner, Charles V. Wille: Presude suda za maloljetnike, **William R. Arnold**: Porijeklo i tenički odnos prema drugim faktorima u sudu za maloljetnike, **Alejandro Portes**: Tumačenje klasne svijesti, **James M. Fendrich, Leland J. Axelson**: Bračno stanje i političko otuđenje između crnih veterana, **Don C. Gibbons**: Opažanja u proučavanju kauzalnosti zločina, **Kenneth Westhues**: Alternativni uzorak u proučavanju katoličkog odgoja, **David L. Featherman**: Socijalno strukturni uzorak za socijalno-ekonomski uspjeh.

KOMENTARI I DEBATE

Albert D. Biderman: Kritika o Schevitzovoj ocjeni Perruccia i Gerstla, **Jeffrey M. Schevitz**: Kritičar odgovara, **Jackson Toby**: Kritika o Colfaxovoj ocjeni Parsonsa, **J. David Colfax**: Kritičar odgovara, **Glenn A. Goodwin**: Kratko tumačenje o Tirvakainovoj ocjeni Clarka, **Edward A. Tiryakian**: Kritičar odgovara, **Maurice Zeitlin, Alain Touarine**: Kritičko savjetovanje: »Predstojeća kriza zapadne sociologije« od **Alvin W. Gouldnera**.

Alejandro Portes:

TUMAČENJE KLASNE SVIJEŠTI

Marksov koncept klasne svijesti često se upotrebljava u političkoj sociologiji da se navede, kako je pojava ljevičarskog radikalizma u nižim klasama prouzrokovana ne samo osjećajima frustracije, nego također time da li pojedinci okrivljuju uvjete u socijalnoj strukturi, više nego sami sebe. Međutim, većina suvremenih formulacija propušta navesti, da li pretpostavka predskazuje korelacioni ili interakcioni odnos između frustracije, strukturne odgovornosti i ljevičarskog radikalizma.

Istraživanja koja su vršena u Santiagu de Chile u različito vrijeme, trebala su te dvije različite verzije ove pretpostavke provjeriti.

Jedna verzija ove pretpostavke, koja se orijentira u većini slučajeva na empirijsko istraživanje, smatra da će pojavljivanje ljevičarskog radikalizma biti znatno veće među onima koji su frustrirani svojim situacijama i onima koji krive postojeći socijalni poredak, nego između drugih grupa. To je posljedica kombiniranih efekata dviju nezavisnih varijabli, frustracije i strukture odgovornosti, od kojih obadviije imaju značajne veze sa ljevičarskim radikalizmom. To je korelaciono tumačenje.

Druga verzija, koja je najviše povezana s teoretskim raspravljanjem pretpostavke, smatra da bez obzira na to kakve glavne efekte nezavisne varijable imaju, one će imati značajan utjecaj na ljevičarski radikalizam. On će biti sputan među onima koji time što su frustrirani ne okrivljuju društvo za svoje neuspjehe, a bit će stimuliran među onima koji su frustrirani i koji okrivljuju socijalni poredak za svoju situaciju. To je interakciono tumačenje. Rezultati do kojih se došlo podržavaju korelacionu, ali ne i interakcionu verziju.

Kada bi istraživanja u budućnosti potvrdila dosadašnja istraživanja, bilo bi zaista preporučljivo da se ona zamjene predskazivanjem jednoga jedinstvenog političkog efekta, do čega bi se došlo samo kombinacijom uzročnih utjecaja. Iz toga bi proizašla jedna manje ambiciozna tvrdnja da su dvije varijable (vlastito osjećanje frustracije i imputacija odgovornosti za frustracije socijalnom poret-

ku) definitivno povezane sa ljevičarskim radikalizmom. Ovaj rad se može smatrati kao ilustracija jednog problema s kojim se politička sociologija suočava u proučavanju ljevičarskog radikalizma i fenomena koji su s time povezani. Uobičajena konačna opomena koje se tiče potrebe za daljnim istraživanjem, dobiva ovdje naročito urgentnu notu s obzirom na veliki i nepremostivi jaz koji postoji između političke teorije na ovom području i empiriskih razjašnjenja mnogobrojnih i nerješениh kontradikcija.

Gordana Valčić

KÖLNER ZEITSCHRIFT FÜR SOCIOLOGIE UND SOZIALPSYCHOLOGIE broj 1/1971.

Opći dio

G. Kleinig: Strukturna mobilnost i mobilnost prestizža u SRNJ, **N. Stehr:** Trajnost statusa.

Iz posebnih sociologija

A. Paul: Znanost o teatarskom djelovanju, **P. Klose:** Koncept uloge kao postavka za istraživanje profesionalne situacije učitelja.

Broj 2/1971.

Opći dio

F. Sack: Ideja subkulture: granično područje između antropologije i sociologije.

Iz posebnih sociologija

I. M. Greverus: Pojmovi kulture i njihove implikacije.

Iz istraživanja

R. König, T. Wernerus, G. Niaz: Naprekar u Afganistanu.

Holger Rust

SOCIOLOGIJA KAO PLANIRANA NAUKA: OSVRT NA SUVREMFENU SOCIOLOŠKU LITERATURU DDR

Autor Holger Rust pokušao je dati kratku analizu sociologije u DDR gdje je, kako on kaže, »sociologija jedan poseban slučaj«.

Sociologija tretirana od njemačkih društvenih znanstvenika naglašava i produbljuje marksističko-lenjinističke os-

novne ideje i izvlači iz njih svoje zadaće i poglede na svijet. Planom politburoa CKSED od 15. IX 1964. tretiran je i problem sociologije koja je stavljena u službu istraživanja i analiziranja efekata tehničke revolucije na socijalnu strukturu, sve do konačnog perioda završetka izgradnje socijalizma u DDR. Prema tome je svaka socijalna promjena do koje dolazi rezultat tog pažljivog i preciznog plana koji je zacrtan. Za razliku od zapadne sociologije, sociologija DDR započinje svoj rad na činjenici i spoznaji o ispravnosti društvenog sistema. Jaka veza s filozofijom s jedne strane i ekonomijom s druge, zaokružuje zajedničku društvenu integraciju također i od strane znanosti. Kristaliziraju se neki momenti, čije diferenciranje kroz pregled novije sociološke literature postaje vidljivo. Prvo područje naučnog rada ostaje široko postavljena analiza »kласičnih« tekstova Marksa, Engelsa i Lenjina, s posebnim naglaskom na posljednjeg autora. Slijedeci naslovi su dovoljno reprezentativni: »Marks-Lenjin — pogled na svijet i socijalističko društvo« ili »Aktualno značenje Lenjinove borbe protiv imperijalističke ideologije i revizionizma« ili »Marks-Lenjin - filozofija u našem vremenu«. Slijedi analiza posljednjeg naslova po točkama.

Kao slijedeća centralna kategorija pojavljuje se uvijek nanovo pojam »socijalističkog društvenog sistema«. Pored teoretskih istraživanja djela spomenutih autora i analiza u sociologiji poduzeća, njihove programske iscrpnosti i planskim razvojem ispoljava se pokušaj za učvršćenje tog sistema u daljnjim specijalnim sociologijama. Pregledom novije literature uočljive su neke postavke na području sociologije umjetnosti. Umjetnost i literatura povezani su i tretirani usko društvenim sistemom. Sociologija ima pri tome zadaću tu ovisnost teoretski osigurati i praktično predočiti. I konačno, posljednja domena u sociologiji DDR, a koja nije za neposrednu društvenu situaciju od velikog značaja, jest sociološko-historijska analiza. Tako se npr. obrađuju teme: »Društveni razvoj u staroj Indiji«, »Žena u renesansi« i sl. kulturno historijska i religiozno historijska uspoređenja društva.

Prema tome, pregledom literature izdvaja se pet glavnih područja sa kojima se bavi sociologija DDR.

1. općenito filozofski naučni domet koji se prvenstveno bavi aktualizacijom marksističko-lenjinističkog učenja,

2. predmet industrijske sociologije-sociologije poduzeća,
3. komparativna društvena analiza,
4. specijalno sociološko područje i
5. historijsko kulturna komparacija

Iz svega toga slijedi da sociološko teorijski materijal teži k neposrednoj primjeni na društvenu realnost. Istovremeno je on sam društvena praksa. U toj vezi teorije i prakse dobivaju empirijska društvena istraživanja, koja ovdje tematski označenim područjima odgovaraju, svoju bazu. Jedno analitičko izdvajanje predočenih pretpostavki, ili naknadno korigiranih naučnih konzekvenca, ne mogu se zamisliti. Filozofija, empirija i ekonomija predstavljaju jednu jedinstvenu cjelinu koju forsira jedna neprekidna apologetika privrednog sistema, čija baza i cilj u istoj mjeri nosi metafizički karakter. Njena raznovrsnost sadrži tu metafiziku kroz političku interpretaciju njihovog zahtjeva.

Broj 3/1971.

Opći dio

U. Beck, E. Gernsheim: O teoriji studentskih nemira u razvijenim industrijskim društvima.

Iz posebnih sociologija

K. L. Allerbeck: Jedno strukturno objašnjenje studentskih pokreta u razvijenim industrijskim društvima, **G. Statera:** Utopija talijanskog studentskog pokreta.

Iz istraživanja

W. Heinz, S. Geiser, M. A. Berkeley: Kognitivna teorija antisemitizma u kontekstu religiozne ideologije, **K. H. Reuband:** Značenje primarnih okolina za izbornu ponašanje, **A. Silberman, U. M. Krüger:** Desni radikalizam u jednom vojnom garnizonu Bundeswehra.

G. Statera:

UTOPIJA TALIJANSKOG STUDENTSKOG POKRETA

Iako je fenomen studentskog pokreta nešto sa čime je naša javnost dobro upoznata, konkretni razvoj talijanskog studentskog pokreta ostao je u potpunoj sjeni mnogo razvikanijih, kao što su njemački ili francuski.

Ovaj rad nam pokušava predočiti osnovne razvojne crte i karakteristike talijanskog studentskog pokreta. Njegovo praktično nepostojanje sve do početka 1968. rezultat je, po svemu sudeći, tradicionalno nepostojeće studentske organizacije koja bi mogla okupiti većinu studenata oko sebe. Talijanski studenti dobro su se uklapali u sliku mladića sa tri M (Mestiere = zanimanje, Macchina = auto, Moglie = žena).

Prvi znaci aktiviranja javljaju se u trentinskom Institutu društvenih nauka. Međutim, tamošnji studenti, poprilično okovani marksističkom dogmom, nisu uspjeli naići na jači odjek. Tek torinski studenti, inspirirani Marcuseom i psihoanalizom, uspijevaju povući studente masovno za sobom. 1. ožujka 1968. dolazi do žestog okršaja s policijom koja je prema studentima, sudeći čak i po pisanju ljevici nenaklonjene štampe, postupala krajnje brutalno. Val reakcije počeo se širiti širom Italije. Studenti svih političkih opredjeljenja, ili do sada potpuno depolitizirani, masovno prisustvuju beskonačnim diskusijama, zauzimanju fakulteta i sl.

Opće karakteristike pokreta u to vrijeme su njegova izrazita antiautoritarnost, odbojnost prema svakoj vrsti organizacije. Njegova glavna oštrica usmjerena je protiv »globalnog represivnog sistema« kojeg predstavlja čitavo suvremeno društvo (kapitalističko i socijalističko). Organizacione (ili bolje rečeno anti-organizacione) forme tog pokreta su prvenstveno »opće sjednice protiv represije« na kojima se traži aktivno sudjelovanje svakoga. Kroz to angažiranje svakog pojedinca one trebaju imati antiautoritarno-psihoterapeutske karaktere. Odbacuju se delegatski principi i proklamira se neposredno djelovanje u svim diskusijama i akcijama.

Ovakav karakter pokreta omogućio je upravo njegovu masovnost, tj. on je posjedovao privlačnost za svakoga bez obzira na konkretno političko opredjeljenje.

Dekadencija pokreta upravo nastupa s formiranjem »organizacije«. Male grupe vanparlamentarne ljevice, koje su se prije bile utopile u masi, sada aktiviraju nove organizacione forme pokreta, prvenstveno lenjinističkog tipa, koje polako svojom organizacionom elitnošću i ideološkom doktrinarnošću odbijaju većinu studenata od aktivnosti.

Autor nam je ovdje zaista prezentirao dokumentirani prikaz talijanskog stu-

dentskog pokreta u toku nekoliko posljednjih godina. Nije, međutim, jasno naznačeno nisu li organizacione forme elitnosti (lenjinskog tipa) možda posljedica a ne uzrok (makar samo jedan među mnogima, kao što autor pokušava prikazati) opadanja studentskog pokreta. Organiziranoj elitnosti teži se možda onda kada mase ionako okreću leđa akciji.

Broj 4/1971.

Opći dio

A. Gehring: Prilog teoriji revolucije. Pokušaj sociološkog preciziranja.

Iz posebnih sociologija

P. Waldmann: Vrijeme i promjena kao temeljni sastavni dijelovi socijalnih sistema, **F. Pfetsch:** Determiniranje rasta znanstvenih organizacija u Njemačkoj.

Iz istraživanja

E. Willems: Naselja baraka i urbanizacija u Latinskoj Americi, **W. Reschka:** Intervju kao verbalni interakcioni proces, **K. A. Mayer:** **W. Müller:** Analiza trenda u istraživanju mobilnosti. Replika na G. Kleningsovu »Strukturnu mobilnost i mobilnost prestiža u SR Njemačkoj, **G. Kleining:** Promjene šansi mobilnosti u SR Njemačkoj.

A. Gehring:

PRILOG TEORIJI REVOLUCIJE

U razmatranju različitih pristupa fenomenu revolucije autor nalazi da je svima njima zajedničko naglašavanje da je to određeni proces promjene. Postavlja se pitanje tko je nosilac te promjene? To su uvijek društvene grupe, kolektivi, koji imaju »jasnu« predodžbu o postojećoj globalnoj društvenoj situaciji koja ih ne zadovoljava i isto tako imaju »jasnu« predodžbu o onim elementima koji u postojećoj situaciji moraju biti promijenjeni. Ta predodžba djeluje kao orijentacija za akciju. Akcija se uvijek zbiva izvan legalno definiranih puteva od strane vladajućih grupa.

Revolucionarna promjena mora se zbiti na tri plana: promjeni društvene strukture, strukture moći i zaposljednju ključnih pozicija u društvu.

Kada većina članova društva postaje zainteresirana za promjenu temeljnih strukturnih komponenata društva, a ujedno kod njih postoji svijest o mogućnosti promjene, stvara se preduvjet za revolucionarnu akciju. Stabilnost jednog društvenog sistema može se očuvati ako u njemu postoje preduvjeti da se ispune očekivanja najvećeg mogućeg broja članova tog društva. To u najmanju ruku znači, da oni koji posjeduju moć moraju poznavati zahtjeve koji dolaze od onih kojima se vlada. Iz ovog proizlazi da kriznoj, revolucionarnoj situaciji prethodi nepostojanje ili prekid vertikalnih komunikacija.

Preduvjet da komunikacije budu uspješne je taj, da svaki zahtjev unutar društvene strukture bude konstituirajući princip barem jedne društvene grupe, koja u ukupnom sistemu društvene akcije biva reprezentant tog interesa.

Ovaj rad je sigurno vrijedan prilog teorijskom osmišljavanju zanemarivom fenomenu revolucije. Međutim, može mu se prigovoriti da ostaje potpuno na fenomenološkom nivou a ne ulazi u dublje kauzalne analize. Ako revolucionarnoj situaciji prethodi prekid komunikacija, zašto do njega uopće dolazi? Zašto većina članova društva postaje zainteresirana za promjenu tog društva? Da li je samo nepoznavanje aspiracija onih kojima se vlada (dakle prekid komunikacija) dovelo do revolucionarnih situacija? Oni koji posjeduju moć mogu poznavati revolucionarne zahtjeve, ali neće djelovati u skladu s njima. Na koncu, postavlja se pitanje nisu li interesi koji dovode do konstituiranja grupa koje djeluju unutar sistema, preduvjet revolucionarne akcije a ne stabilnosti, jer raspršena akcija može eventualno dovesti do nezadovoljstva ali ne i do revolucionarne akcije.

Ksenija Majstrović